

ВИКОРИСТАННЯ ТА ОХОРОНА ЗЕМЕЛЬНОРЕСУРСНОГО ПОТЕНЦІАЛУ УКРАЇНИ

Г.Д. Гуцуляк

*доктор економічних наук, професор, член-кореспондент НААН
Прикарпатська державна сільськогосподарська дослідна станція
Інституту сільського господарства Карпатського регіону (м. Косів, Україна)
e-mail: instapv@i.ua; ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-8263-1636>*

Ю.Г. Гуцуляк

*доктор економічних наук, старший науковий співробітник
Прикарпатська державна сільськогосподарська дослідна станція
Інституту сільського господарства Карпатського регіону (м. Косів, Україна)
e-mail: instapv@i.ua; ORCID: <http://orcid.org/0000-0003-2031-2987>*

М.Я. Височанська

*доктор економічних наук, старший дослідник
Інститут агроєкології і природокористування НААН (м. Київ, Україна)
e-mail: mariya_vysochanska@ukr.net; ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2116-9991>*

В.В. Дорошук

*старший науковий співробітник відділу землеробства, меліорації та механізації
Національна академія аграрних наук України (м. Київ, Україна)
e-mail: dorochuk1970@ukr.net*

У статті розглядаються питання фактичного використання та охорони унікального земельноресурсного потенціалу України в сучасних умовах. Водночас надзвичайно швидкими темпами зростає антропогенне навантаження на природу, посилюється забруднення довкілля шкідливими промисловими відходами і відходами, прискорюються темпи деградації навколишнього природного середовища та збіднюються і вичерпуються природні ресурси, знижується продуктивність ґрунтів тощо. Пропонуються шляхи покращення використання земельноресурсного потенціалу з метою домогтися екологічної чистоти навколишнього середовища. Обґрунтовано, що особлива увага повинна бути приділена створенню ефективних програм збереження і відновлення ґрунтів, впровадженню інтегрованих підходів до управління земельними ресурсами, які б забезпечували баланс між економічними інтересами аграрного сектору та екологічною стійкістю сільських територій.

Ключові слова: деградація, охорона земель, охорона навколишнього середовища, екологія, природокористування.

ВСТУП

Сільськогосподарське виробництво безпосередньо пов'язане з використанням земель, станом родючості ґрунтів і регулюванням земельних відносин. Незважаючи на наявні нормативно-законодавчі акти, надзвичайно швидкими темпами посилюється забруднення довкілля шкідливими промисловими відходами і відходами, прискорюються темпи деградації навколишнього природного середовища та збіднюються і вичерпуються природні ресурси, знижується продуктивність ґрунтів тощо. За такої ситуації, що склалася в нинішніх умовах, потрібне докорінне вдосконалення системи контролю за використанням та охороною земель.

У сучасних умовах, коли екологічні проблеми набули масштабного характеру, зростає необхідність у розробці та впровадженні нових підходів до охорони і відновлення земельних ресурсів. Основні напрями вдосконалення системи контролю мають включати об'єднання зусиль державних і приватних структур для моніторингу стану земель, посилення контролю за впливом аграрної і промислової діяльності на довкілля, а також оптимізацію норм використання добрив і хімічних речовин. Важливим аспектом є також впровадження сучасних технологій точного землеробства, що дозволить більш ефективно використовувати ґрунтові ресурси без шкоди для їхньої родючості. Крім того, необхідно посилити відповідальність за

порушення екологічних норм та стимулювати впровадження екологічно орієнтованих методів ведення сільського господарства, спрямованих на збереження екосистем і запобігання подальшій деградації земель.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Значний внесок у розвиток теорії та методології розвитку сільських територій, ефективного й раціонального використання їх ресурсного потенціалу, а також формування основних інститутів аграрного сектору економіки зробили відомі вітчизняні науки: І. Гончарук, В. Данкевич, О. Довгаль, І. Ковальчук, О. Дребот, М. Височанська, Г. Гуцуляк, Д. Добряк, П. Мельник, Є. Мішенін та ін. Хоча в питаннях формування та раціонального використання земельно-ресурсного потенціалу сільських територій України досягнуто вагомих наукових результатів, чимало проблем у цій сфері все ще вимагають подальшого теоретичного, методологічного та практичного опрацювання.

Мета дослідження. Проаналізувати використання природних ресурсів та їх охорону. Виявити причини проблем екологічних ситуацій та запропонувати шляхи їх розв'язання.

МАТЕРІАЛИ ТА МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Теоретично-інформаційною основою дослідження були наукові праці вітчизняних і закордонних учених у галузі використання земельних ресурсів, їх охорони та природокористування загалом, законодавчі й нормативні акти, методологічні та інструктивні матеріали, дані власних досліджень щодо екологічних ситуацій. Для виконання поставлених завдань використовували такі методи досліджень: монографічного аналізу — для вивчення та узагальнення наявних наукових підходів до проблеми землекористування; абстрактно-логічного аналізу — для уточнення сутності основних категорій, понять і визначень у галузі природокористування та землекористування, земельних відносин і землеустрою; розрахунково-аналітичний — при дослідженні еколого-економічного та організаційно-правового стану використання земель; порівняльний; ландшафтний; геосистемний підхід; методи вивчення використання земель.

РЕЗУЛЬТАТИ ТА ЇХ ОБГОВОРЕННЯ

Людина та її здоров'я — найцінніше, що є на землі. Це повною мірою залежить від використання ланцюга життя "сонце – повітря – вода – ґрунт – рослина – тварина – людина". Тому всі дії людства мають бути спрямовані

на забезпечення його покращення або як мінімум сприяння охорони. Таким чином, головне завдання, яке стоїть перед людством, — домогтися максимально збалансованого ведення природокористування з метою покращення природного ланцюга життя.

Гігантські масштаби індустріального розвитку та видобутку різних видів мінеральної сировини й енергетичних ресурсів призвели до надзвичайно швидких темпів зростання антропогенних навантажень на природу. Як наслідок, маємо посилене забруднення довкілля шкідливими промисловими викидами і відходами, прискорення темпів деградації навколишнього природного середовища та збіднення і вичерпання окремих його ресурсів. Інтенсифікація аграрного виробництва на основі застосування все більшої кількості мінеральних добрив, пестицидів, гербіцидів та інших агрохімікатів зумовила майже повсюдне забруднення ними ґрунтів, поверхневих і підземних вод, а отже, продукції рослинництва і тваринництва, продовольства. Усе це, безперечно, значною мірою вплинуло на природні умови життя людей, суттєво змінило природні, у т.ч. і кліматичні процеси, якість навколишнього середовища з погляду інтересів здоров'я населення [2].

Зв'язок між природними умовами, якістю окремих природних ресурсів і навколишнього середовища загалом, з одного боку, та здоров'ям населення, з іншого, — очевидний і цілком закономірний. Від екологічного стану та чистоти водойм, земельних ресурсів, лісів, атмосферного повітря, рослинного й тваринного світу залежать фізичний і психічний розвиток, працездатність та довголіття народонаселення. Щоб людина була здоровою та витривалою, вона повинна споживати екологічно чисті продукти харчування та питну воду, дихати чистим повітрям тощо.

Проблема оцінки впливу різних чинників навколишнього середовища, як антропогенного, так і природного походження, екологічної ситуації, що складається в тому чи іншому регіоні й населеному пункті, на трудові ресурси, здоров'я людини та демографічні показники суспільства є сьогодні однією з найактуальніших. Водночас потрібно відверто сказати, що багато питань зазначеного впливу залишаються недостатньо дослідженими. Насамперед це стосується віддалених негативних наслідків впливу забруднення довкілля різними шкідливими інгредієнтами, їх канцерогенності, мутагенності й тератогенності на здоров'я населення, тривалість життя людини тощо.

Земля в Україні є одним із головних ресурсів життєдіяльності суспільства, слугує територіальною основою для всіх видів діяльності

людини та виробничим фактором багатьох галузей національного господарського комплексу. Конституцією України [11] визначено, що земля, її надра та всі природні ресурси в межах України є об'єктом права власності Українського народу. Земля — основне національне багатство, що перебуває під особливою охороною держави. Конституцією гарантується право власності на землю, а земельне законодавство надає землевласникам та землекористувачам широкі права щодо самостійного господарювання на землі. Проте право власності не повинно погіршувати екологічну ситуацію та природні якості землі, завдавати шкоди правам, свободам і гідності громадян, інтересам суспільства.

У доповіді на сесії Загальних зборів Національної академії аграрних наук України 29 листопада 2023 р. зазначається: “Конституція України зафіксувала суспільне значення землі для Українського народу і принципи її особливої охорони як основного національного багатства. Основним багатством земля визначається не її вартісними показниками в ринковій економіці, а своєю незамінністю як засіб виробництва у сільському господарстві, оскільки біля 98% загального обсягу продовольства виробляється з землі” [1].

Держава має забезпечувати охорону землі правовими, організаційними, економічними та соціальними методами, запровадивши систему контролю за використанням та охороною земель [9; 10]. Ці заходи повинні проводитися не тільки на державному, а й на регіональному та місцевому рівнях, шляхом здійснення постійного державного, самоврядного та громадського контролю. Контроль за використанням та охороною земель необхідно провадити на підставі правових засад і регулювати на законодавчому рівні. Це сприятиме раціональному використанню та охороні природоресурсного потенціалу держави, запобіганню правопорушень у галузі земельних відносин, а також гарантуватиме відповідальність за порушення Конституції України та земельного законодавства.

У 1991 році з метою покращення ситуації щодо раціонального природокористування та охорони земель в Україні почала формуватися сфера земельних правовідносин.

Уперше в Земельному кодексі України [7] закріплено принцип пріоритетності вимог екологічної безпеки (п. “д” ст. 5). Цей принцип є однією з норм Конституції, закріпленої в ст. 50, де зазначено, що кожен має право на безпечне для життя і здоров'я довкілля та на відшкодування завданої порушенням цього права шкоди. Якщо діяльність суб'єктів (переважно юридичних осіб) перешкоджає здійсненню громадянами їх права на безпечне для життя і

здоров'я довкілля, то вона, згідно зі ст. 10 Закону України “Про охорону навколишнього природного середовища” [8] підлягає припиненню. Екологічність норм Земельного кодексу України виявляється і в тому, що вперше в земельне законодавство втілено й конкретизовано низку екологічних норм, які регулюють господарську, оздоровчу, рекреаційну та іншу діяльність землекористувачів. Проте подальше інтенсивне забруднення виробничими та побутовими відходами і стоками, в яких містяться ртуть, кадмій, миш'як, свинець, нафтопродукти, пестициди, хвороботворні бактерії тощо, спричиняє велику матеріальну шкоду суспільству та загрожує здоров'ю і життю мільйонів людей. Окремі землекористувачі нехтують нормативно-законодавчими актами заради економічної вигоди, завдаючи значної шкоди екологічному та соціально-економічному розвитку суспільства. Усе частіше широкомасштабно надмірно застосовують отрутохімікати, намагаючись замінити органічні добрива в сільському й лісовому господарстві. Останні десятиліття показують, що нетоксичних і нешкідливих для людини серед них немає. Усі пестициди, гербіциди та інші агрохімікати, які піддавались спеціальному вивченню, виявляли мутагенну активність, тобто здатність змінювати спадковість. Багато пестицидів і гербіцидів належать до канцерогенів. Крім того, застосування повсюдно та у великих обсягах агрохімікатів, насамперед отрутохімікатів, згубно впливає і на живу природу, порушує в ній нормальний хід біологічних, біохімічних та біофізичних процесів [3–6; 13; 14].

Ст. 22 Земельного кодексу України передбачає систему заходів у галузі охорони земель, яка включає: державну комплексну систему спостережень; розроблення загальнодержавних і регіональних програм використання та охорони земель, документації із землеустрою в галузі охорони земель; створення екологічної мережі; здійснення природно-сільськогосподарського, еколого-економічного, протиерозійного та інших видів районування (зонування) земель; економічне стимулювання впровадження заходів щодо охорони та використання земель і підвищення родючості ґрунтів; стандартизацію і нормування. Тобто заходи спрямовані на боротьбу з природними та штучними процесами, що погіршують якісний стан ґрунтів. До них належать заходи щодо запобігання ерозії ґрунтів: організаційно-господарські — правильне розміщення на землі різних господарських об'єктів, систематичне спостереження за станом земель і правильністю їх використання; агротехнічні — застосування належних засобів обробітку ґрунту та вирощування сільськогосподарських культур, введення спеціальних протиерозій-

них сівозмін; лісомеліоративні — влаштування лісозахисних насаджень [12].

Водночас необхідно відмітити, що рівні антропогенних навантажень на навколишнє природне середовище, які, зрештою, зумовлюють якість та чистоту довкілля, визначаються щільністю населення та характером його господарської діяльності, протяжністю та видом транспортної мережі, загальною освоєністю території, обсягами використання природних ресурсів, відходів і викидів у довкілля, а також соціально-економічними умовами життя людей у тому чи іншому регіоні. До основних галузей-природозабруднювачів нині належать: 1) промисловість, зокрема її базові галузі — паливно-енергетична, металургія, важке машинобудування, хімія та нафтохімія; 2) агропромисловий комплекс, насамперед сільське господарство, великі тваринницькі комплекси і ферми, підприємства харчопереробної сфери; 3) комунальне господарство; 4) транспорт, у першу чергу автомобільний. Так, на одну з найбільш забруднювальних галузей промисловості — металургію, яка споживає приблизно 1/5 загальнодержавного обсягу використаного газу та 1/3 вугілля, в останні роки в середньому припадало 35% усіх викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря.

Питання екологічної безпеки земельних ресурсів також містить Закон України “Про пестициди і агрохімікати”, прийнятий 02.03.1995 р. Він регулює правові відносини, пов’язані з державною реєстрацією, виробництвом, закупівлею, транспортуванням, зберіганням, реалізацією та безпечним для здоров’я людини й навколишнього природного середовища застосуванням. Визначає права й обов’язки підприємств, установ, організацій і громадян у цій сфері.

Проте трансформація ролі державних органів та органів місцевого самоврядування в період глобальних змін у суспільно-політичному й економічному житті країни, лібералізація права або й відсутність такого знизили рівень відповідальності як окремих фізичних, так і юридичних осіб та деяких органів владних структур перед законодавством, породили правовий нігілізм у суспільстві. Як наслідок, “розцвіла” корупція серед чиновників різного рангу, які мають відношення до погодження чи прийняття рішення щодо надання у власність, користування або продажу земельних ділянок, незаконної зміни їхнього цільового призначення та ін. У зв’язку зі значним зростанням цін на землю, особливо в приміських зонах, ринок землі набуває кримінальних рис. Незважаючи на заходи, що вживаються державними контролюючими земельними органами, відбувається неприхована торгівля земельними ділянками держав-

ної власності, землями для ведення товарного сільськогосподарського виробництва, природоохоронного та рекреаційного призначення.

У доповіді на сесії Загальних зборів Національної академії аграрних наук України 29 листопада 2023 р. зазначається: “Важливим фактором особливої охорони земель як основного національного багатства і прискореного вирішення проблем оптимізації землекористування у сучасних воєнних умовах та у післявоєнний період може стати запровадження земельнопорядного моніторингу, зокрема на фоні існування містобудівного моніторингу при виконанні окремих видів земельнопорядних робіт. Через цей механізм можливе більш дієве забезпечення принципів науково обґрунтованого розподілу земельних ресурсів, організації раціонального використання та охорони земель, формування сприятливого природного середовища, узгодженості економічних, екологічних і соціальних інтересів суспільства” [1].

Такий стан призводить до негативних наслідків у формуванні правової свідомості громадян, втрати контролю держави над процесами, які відбуваються при виділенні земель для житлового, промислового й комерційного будівництва; у сільськогосподарській та інших галузях суспільного виробництва. Порушення земельного законодавства, які набули системного характеру, та, зважаючи на сучасний воєнний стан, негативно позначаються на “мовчазному” до пори, до часу навколишньому природному середовищі, екології, природних ресурсах, у тому числі земельних, водних та рослинних. У зв’язку з такою ситуацією в країні назріла термінова необхідність удосконалити законодавство, яке б повною мірою регулювало відносини у сфері використання і охорони природних ресурсів.

Законодавча база є, але, очевидно, окремими землекористувачами закони ігноруються, що і призвело до негативних наслідків у природокористуванні та довкіллі. Ми не досягли збалансованого аграрного виробництва і природокористування, не забезпечили стабільний розвиток сільськогосподарського виробництва, який безпосередньо пов’язаний із використанням земель, станом родючості ґрунтів та регулюванням земельних відносин. Як наслідок, на сучасному етапі, незважаючи на вжиття низки конкретних заходів, бажаного результату щодо забезпечення стабільного розвитку сільськогосподарського виробництва та істотного збільшення виробництва продукції землеробства і тваринництва поки що не досягнуто. Існують значні відмінності в результатах господарської діяльності багатьох регіонів навіть з однаковими природно-економічними умовами. Також необ-

хідно враховувати воєнні злочини фашистської Росії, яка наносить значної шкоди як довкіллю, так і соціально-економічному та екологічному розвитку. Відповідальність за ці злочини покладається не тільки на фашистську Росію, але й на світових лідерів, які своєю бездіяльністю сприяють геноциду українського народу.

Однією з основних причин проблем природокористування через нехтування агротехнічними заходами є деградаційні процеси, які дуже швидко поширюються на сільськогосподарських угіддях, особливо на орних землях. У доповіді на сесії Загальних зборів Національної академії аграрних наук України, 29 листопада 2023 р. зазначається: “Основними причинами втрати родючості є недооцінення реальної загрози деградаційних процесів для теперішнього і особливо для наступних поколінь, незбалансоване і науково необґрунтоване землекористування...” [1].

Необхідно зазначити, що за рівнями використання найважливіших природних ресурсів Україна належить до тих держав світу, які характеризуються надзвичайно широкомасштабним й екологічно невиваженим природноресурсним потенціалом. Вона має найвищі в Європі показники сільськогосподарської освоєності та розораності земельної території, використання прісних поверхневих водних ресурсів і лісових масивів. Щодо залучення до виробничої діяльності мінерально-сировинних ресурсів, то слід сказати, що Україна, площа якої в загальносвітовій площі суші становить тільки 0,4%, видобуває й переробляє майже 4% світового обсягу. Усе це призвело до того, що в Україні тепер майже не залишилось територій, які не були б великою мірою змінені господарською діяльністю людини. Наслідком чого стала поява так званих антропогенних ландшафтів практично в усіх природно-кліматичних зонах та економічних районах нашої держави.

Тому в навколишньому природному середовищі все чіткіше проявляються деградаційні процеси, порушення екологічної рівноваги та стабільності як природних, так і культурних екосистем, зокрема агроландшафтів. У результаті недостатньо обґрунтованої природоперетворювальної діяльності та екологічно необмеженого природокористування продовжують зменшуватися лісопокриті площі, погіршується якість природних пасовищ, прискорюються ерозійні процеси та вимивання з ґрунту гумусу, азоту,

фосфору та калію, скорочується чисельність популяцій багатьох видів диких тварин, включаючи й повне зникнення окремих з них. Отже, природа втрачає колишню стійкість, рівновагу, відтворювальні та відновлювальні, асиміляційні властивості, що негативно відбивається на якісних показниках довкілля та здоров'ї населення.

Як свідчать наші дослідження, необхідно розробити рекомендації з еколого-економічної оцінки земель, яка передбачає більш повне врахування всіх негативних факторів, що впливають на раціональне використання земельноресурсного потенціалу України. При цьому повинні бути застосовані у взаємозв'язку два основних елементи економічного механізму оптимізації: планування організації, використання і управління земельними ресурсами; вдосконалення системи економічних інтересів, стимулів і правової відповідальності.

ВИСНОВКИ

Особливість землі — здатність постійно поліпшуватися за правильного використання. Фактичне використання та охорона унікального земельноресурсного потенціалу України в сучасних умовах не забезпечує дотримання принципу пріоритету вимог екологічної безпеки в сільськогосподарському землекористуванні. Тому зростає роль моніторингу земель — необхідність удосконалення його територіального та категорійного формування, розширення складу та змісту робіт.

Оскільки земля має властивість покращуватись при правильному підході, особливе значення набувають ефективні заходи для підтримки її екологічної безпеки. В умовах недостатнього дотримання екологічних вимог при сільськогосподарському використанні земельного фонду України, посилюється потреба у більш детальному та регулярному моніторингу. Це вимагає розвитку систем оцінки стану ґрунтів, а також розробки нових методів контролю за ерозійними процесами, зменшення втрат ґрунтової родючості та контролю за забрудненням. Особлива увага повинна бути приділена створенню ефективних програм збереження і відновлення ґрунтів, впровадженню інтегрованих підходів до управління земельними ресурсами, які б забезпечували баланс між економічними інтересами аграрного сектору та екологічною стійкістю сільських територій.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гадзало Я.М. Вітчизняне сільське господарство в сучасних умовах: виклики та шляхи їх подолання: доповідь на сесії Загальних зборів Національної академії аграрних наук України, 29 листопада 2023 р. К., 2023. 60 с.
2. Гуцуляк Г.Д. Земельно-ресурсний потенціал Карпатського. Львів: “Світ”, 1991. 152 с.

3. Гуцуляк Г.Д., Трегобчук В.М., Гуцуляк В.Д., Гуцуляк Ю.Г. Стан навколишнього середовища і його вплив на трудові ресурси Івано-Франківської області / Г.Д. Гуцуляк, В.М. Трегобчук, В.Д. Гуцуляк; УААН, Прикарпат. від-ня Ін-ту агроекології та біотехнології; за ред. Г.Д. Гуцуляка. Косів, 1995. 129 с.
4. Гуцуляк Г.Д., Трегобчук В.М., Гуцуляк В.Д., Гуцуляк Ю.Г. Стан навколишнього середовища і його вплив на трудові ресурси Чернівецької області / Г.Д. Гуцуляк, В.М. Трегобчук, В.Д. Гуцуляк, Ю.Г. Гуцуляк; УААН, Прикарпат. від-ня Ін-ту агроекології та біотехнології; за ред. Г.Д. Гуцуляка. Чернівці: Прут, 1998. 152 с.
5. Гуцуляк Г.Д., Трегобчук В.М., Гуцуляк В.Д., Гуцуляк Ю.Г. Стан навколишнього середовища і його вплив на трудові ресурси Львівської області / М.І. Долішній, В.М. Трегобчук, Г.Д. Гуцуляк, Ю.Г. Гуцуляк; УААН, Прикарпат. від-ня Ін-ту агроекології та біотехнології; за ред. Г.Д. Гуцуляка. Чернівці: Прут, 1999. 156 с.
6. Гуцуляк Г.Д., Трегобчук В.М., Гуцуляк В.Д., Гуцуляк Ю.Г. Стан навколишнього середовища і його вплив на трудові ресурси Закарпатської області / УААН, Івано-Франків. ін-т агропром. вир-ва, Косів. від. пробл. гір. землекористування; підгот.: В.М. Трегобчук, Г.Д. Гуцуляк, Т.Г. Гуцуляк [та ін.]; за ред. Г.Д. Гуцуляка. Чернівці: Прут, 2002. 164 с.
7. Земельний кодекс України. К.: ВР України, 2001.
8. Про охорону навколишнього природного середовища: Закон України від 25.06.1991 № 1264-ХІІ. К.: Україна, 1991.
9. Про охорону земель: Закон України № 962-15 від 19 червня 2003 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/962-15#Text> (дата звернення: 12.08.2024).
10. Про державний контроль за використанням та охороною земель: Закон України № 963-IV від 19.06.2003 року.
11. Конституція України: Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року. К.: Велес, 2003. 64 с.
12. Фурдичко О.І. Наукові основи сталого розвитку агроєкосистем України. Том II: Науково-методичні основи збалансованого природокористування в агропромисловому виробництві. Монографія / За ред. О. І. Фурдичко. К.: ДІА, 2013. 704 с.
13. Дребот О.І., Височанська М.Я., Комарова Н.В. Інституціональне забезпечення збалансованого використання та охорони земель сільськогосподарського призначення: монографія; за наук. ред. акад. НААН О.І. Дребот. Київ: Аграрна наука, 2021. 280 с. DOI: 10.31073/978-966-540-571-9
14. Височанська М.Я., Дребот О.І. Еколого-економічна оцінка рівня комплексності використання земельних ресурсів в агросфері. *Таврійський науковий вісник*. 2017. Вип. 97. С. 34–41.

USE AND PROTECTION OF LAND RESOURCES POTENTIAL OF UKRAINE

Hutsuliak H.

Doctor of Economic Sciences, Professor, Corresponding Member of NAAS
Precarpathian State Agricultural Experimental Station
of Institute of Agriculture of Carpathian Region (Kosiv, Ukraine)
e-mail: instapv@i.ua; ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-8263-1636>

Hutsuliak Yu.

Doctor of Economic Sciences, Senior Research Fellow
Precarpathian State Agricultural Experimental Station
of Institute of Agriculture of Carpathian Region (Kosiv, Ukraine)
e-mail: instapv@i.ua; ORCID: <http://orcid.org/0000-0003-2031-2987>

Vysochanska M.

Doctor of Economic Sciences, Senior Researcher
Institute of Agroecology and Environmental Management of NAAS (Kyiv, Ukraine)
e-mail: mariya_vysochanska@ukr.net;
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2116-9991>

Doroschuk V.

Senior Researcher,
Department of Agriculture, Reclamation and Mechanization,
National Academy of Agrarian Sciences of Ukraine (Kyiv, Ukraine)
e-mail: dorochuk1970@ukr.net

The article examines the actual use and protection of the unique land resource potential of Ukraine in modern conditions. At the same time, the anthropogenic load on nature is growing at an extremely fast pace, environmental pollution with harmful industrial emissions and waste is increasing, the rate of environmental degradation is accelerating, and natural resources are being depleted and exhausted, soil productivity is decreasing, etc. Ways to improve the use of land resource potential in order to achieve ecological cleanliness of the environment are proposed. It is substantiated that special attention should be paid to the creation of effective soil conservation and restoration programs, the implementation of integrated approaches to land management, which would ensure a balance between the economic interests of the agricultural sector and the ecological sustainability of rural areas.

Keywords: degradation, land protection, environmental protection, ecology, nature management.

REFERENCES

1. Hadzalo, Ya.M. (2023). *Vitchyzniane silske hospodarstvo v suchasnykh umovakh: vyklyky ta shliakhy yikh podolannya: dopovid na sesii Zahalnykh zboriv Natsionalnoi akademii ahrarnykh nauk Ukrainy, 29 lystopada 2023 r.* [Domestic agriculture in modern conditions: challenges and ways to overcome them: report at the session of the General Meeting of the National Academy of Agrarian Sciences of Ukraine, November 29, 2023]. Kyiv [in Ukrainian].
2. Hutsuliak, H.D. (1991). *Zemelno-resursnyi potentsial Karpatskoho rehionu* [Land resource potential of the Carpathian region]. Lviv: Svit [in Ukrainian].
3. Hutsuliak, H.D. (Ed.), Trehobchuk, V.M., Hutsuliak, V.D., & Hutsuliak, Yu.H. (1995). *Stan navkolysnogo seredovyscha i yoho vplyv na trudovi resursy Ivano-Frankivskoi oblasti* [The state of the environment and its impact on labor resources of the Ivano-Frankivsk region]. UAAS, Carpathian branch of the Institute of Agroecology and Biotechnology. Kosiv [in Ukrainian].
4. Hutsuliak, H.D. (Ed.), Trehobchuk, V.M., Hutsuliak, V.D., & Hutsuliak, Yu.H. (1998). *Stan navkolysnogo seredovyscha i yoho vplyv na trudovi resursy Chernivetskoï oblasti* [The state of the environment and its impact on labor resources of the Chernivtsi region]. UAAS, Carpathian branch of the Institute of Agroecology and Biotechnology. Chernivtsi: Prut [in Ukrainian].
5. Hutsuliak, H.D. (Ed.), Trehobchuk, V.M., Hutsuliak, V.D., Hutsuliak, Yu.H. & Dolishnii, M.I. et al. (1999). *Stan navkolysnogo seredovyscha i yoho vplyv na trudovi resursy Lvivskoi oblasti* [The state of the environment and its impact on labor resources of the Lviv region]. UAAS, Carpathian branch of the Institute of Agroecology and Biotechnology. Chernivtsi: Prut [in Ukrainian].
6. Trehobchuk, V.M., Hutsuliak H.D. (Ed.) et al. (2002). *Stan navkolysnogo seredovyscha i yoho vplyv na trudovi resursy Zakarpatskoi oblasti* [The state of the environment and its impact on labor resources of the Transcarpathian region]. UAAS, Ivano-Frankivsk Institute of Agro-Industrial Production, Kosiv Department of Mountain Land Use Problems. Chernivtsi: Prut [in Ukrainian].
7. *Zemelnyi kodeks Ukrainy* [Land Code of Ukraine]. (2001). Kyiv: VR Ukrainy [in Ukrainian].
8. *Pro okhoronu navkolysnogo pryrodnoho seredovyscha: Zakon Ukrainy vid 25.06.1991 № 1264-XII* [On Environmental Protection: Law of Ukraine dated June 25, 1991 No. 1264-XII]. (1991). Kyiv: Ukraine [in Ukrainian].
9. *Pro okhoronu zemel: Zakon Ukrainy № 962-15 vid 19.06.2003 r.* [On Land Protection: Law of Ukraine No. 962-15 dated 19.06.2003]. (2002). *Zemlevporiadnyi visnyk — Land Management Bulletin*, 4, 64–74 [in Ukrainian].
10. *Pro derzhavnyi kontrol za vykorystanniam ta okhoronoiu zemel: Zakon Ukrainy № 963-IV vid 19.06.2003 r.* [On State Control over the Use and Protection of Lands: Law of Ukraine No. 963-IV dated 19.06.2003]. (2003). [in Ukrainian].
11. *Konstytutsiia Ukrainy: Pryiniata na piatii sesii Verkhovnoi Rady Ukrainy 28 cherv. 1996 r.* [Constitution of Ukraine: Adopted at the Fifth Session of the Verkhovna Rada of Ukraine on June 28, 1996]. (2003). Kyiv: Veles [in Ukrainian].
12. Furdychko, O.I. (Ed.). (2013). *Naukovi osnovy staloho rozvytku ahroekolohichnykh system Ukrainy. Tom II: Naukovo-metodychni osnovy zbalansovanoho pryrodokorystuvannia v ahropromyslovomu vyrobnytstvi: monohrafiia* [Scientific bases of sustainable development of agroecological systems of Ukraine. Volume II: Scientific and methodological bases of balanced nature management in agro-industrial production: monograph]. Kyiv: DIA [in Ukrainian].
13. Drebot, O.I., Vysochanska, M.Ya., & Komarova, N.V. (2021). *Instytutsionalne zabezpechennia zbalansovanoho vykorystannia ta okhorony zemel silskohospodarskoho pryznachennia: monohrafiia* [Institutional provision of balanced use and protection of agricultural lands: monograph]. Kyiv: Ahrarna nauka DOI: 10.31073/978-966-540-571-9 [in Ukrainian].
14. Vysochanska, M.Ya., Drebot, O.I. (2017). *Ekoloho-ekonomichna otsinka rivnia kompleksnosti vykorystannia zemelnykh resursiv v ahrosferi* [Ecological and economic assessment of the level of complexity of the use of land resources in agriculture]. *Tavriiskyi naukovyi visnyk — Taurian scientific bulletin*, 97, 228–236 [in Ukrainian].

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

Гуцуляк Григорій Дмитрович, доктор економічних наук, професор, член-кореспондент НААН, провідний науковий співробітник, Прикарпатська державна сільськогосподарська дослідна станція Інституту сільського господарства Карпатського регіону (м. Косів, Україна; e-mail: instapv@i.ua; ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-8263-1636>)

Гуцуляк Юрій Григорович, доктор економічних наук, старший науковий співробітник, провідний науковий співробітник, Прикарпатська державна сільськогосподарська дослідна станція Інституту сільського господарства Карпатського регіону (м. Косів, Україна; e-mail: instapv@i.ua; ORCID: <http://orcid.org/0000-0003-2031-2987>)

Височанська Марія Ярославівна, доктор економічних наук, старший дослідник, заступник директора з наукової роботи та інноваційного розвитку, Інститут агроєкології і природокористування НААН (вул. Метрологічна, 12, м. Київ, Україна, 03143; e-mail: mariya_vysochanska@ukr.net; ORCID: <https://orcid.org/000-0003-2116-9991>)

Дорошук Валентина Василівна, старший науковий співробітник, відділ землеробства, меліорації та механізації, Національна академія аграрних наук України (вул. Михайла Омеляновича-Павленка, 9, м. Київ, Україна, 01010; e-mail: dorochuk1970@ukr.net)